

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТИК НУУЗ

АКТА NUUZ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/2**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

MADJIDOV I.U. – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

ERGASHOV Y.S. – f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Shirinova R.X. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **PARDAYEV Z.A.**

TOSHKENT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Atamuratova D. O'zbekiston tarixida yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faoliyati va ishtiroki masalalari	4
Jo'raboyev N. Milliy matbuotimiz tarixidan ikki "Uchqun" haqida.....	7
Qosimov A. Mustaqillik yillari O'zbekistonda chorvachilik mahsulotlarining samaradorligi: natijalar va muammolar	10
Muxamadiyeva L. Turkistonda sovet hokimiyatining mustahkamlanishida harbiy-davriy nashrlarning o'rni ("Красный фронт" gazetasi misolida)	12
Rezvonova A. Buxoroning Abdullaxon davri madrasalari tarixiga doir ba'zi mulohazalar	15
To'lanboyev Sh. G'ulom Zafariy – milliy jadid teatri asoschilaridan biri	18
Turg'unova X. Angela Merkelning Yevropa muhojirlariga bergan yordami	21
Tursunboyeva M. Turkistondagi tabiiy ofatlarning mustamlaka davrida o'rganilishi tarixi (1870-1917 yillar).....	24
O'rinova B. Davlat va jamiyat taraqqiyotida matbuotning roli.....	27
Usarov U. XIX asrning ikkinchi yarmi–XX asr boshlarida Samarqand viloyati qishloq xo'jaligi tarixi manbashunosligiga doir ba'zi mulohazalar	30
Xalmuratov B. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda amalga oshirilgan etnoekologik tadqiqotlar tahlili	33
Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdullayev A. Fuqarolik jamiyatining XVIII-XX asrlardagi shakllanish bosqichlari.....	35
Abdullayeva D. Ona va o'smir farzandning o'zaro munosabat xususiyatlari	38
Абдуллаханова Г., Алиматова Н. Особенности суфийской философии Ахмада Яссави	42
Абдурахманова Р. Оценка эффективности когнитивно-поведенческого подхода в преодолении тревожности в юношеском возрасте.....	45
Azizova M. Globallashuv davrida yoshlarimizni ma'naviy tahdidlardan asrash masalalari	48
Akbarova L. O'zbekistonda iqtisodiyotni raqamlashtirishning istiqbollari. Muammolar va yechimlar	51
Alimova Sh. O'zbekistonda inkluziv ta'limni takomillashtirish mexanizmi.....	55
Allayarova N. Gender tenglik tafakkurini rivojlantirishning pedagogik va psixologik mohiyatli jihatlari.....	59
Arziyev S. Pedagogikada golografik texnologiyalar	62
Akhmedova N. Preparing students for professional activity and pedagogical characteristics of formation of spiritual and moral culture	65
Ashurmatov M. Mudofaa va xavfsizlikni ta'minlashda harbiy xizmatchilar barqaror psixologik holatining ahamiyati.....	69
Babayev T. Siyosiy kommunikatsiya va jamiyat barqarorligi	72
Baltamuratova A. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi ijodiy faoliyatining mazmuni va tuzilishi	76
Bekmurodova H. O'smirlarda shaxsiy qarori asosida tanlangan kasblarida barqarorlik va chidamliligini shakllantirish.....	79
Boboshev Z. Oliy ta'lim muassasalarida futbol mashg'ulotlari samaradorligini oshirish va talaba-futbolchilarning jismoniy hamda funksional holatini rivojlantirishning pedagogik tahlili	83
Boltaev A., Yusupov R. O'rta maktab yoshidagi o'quvchilarining chaqqonlik jismoniy sifatini rivojlantirishda maxsus mashqlardan foydalanish	87
Dadasheva A. Yangi O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlar sarhisobi – maqsad va vazifalari	91
Djumabayev K. Python dasturlash tilini o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyasidan foydalanish	93
Dusimbetova N. Axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	97
Jo'rayev Y. Ta'lim muassasalarida avtomobil haydovchilarni tayyorlash sifatini oshirish uslubini takomillashtirish.....	101
Zayniddinova V. Madaniy-ommaviy tadbirlarning ma'naviy tahdidlarga qarshi kurashishdagi o'rni.....	106
Inagamova N. Development of pragmatic competence of language learners through proverbs and sayings	109
Isakova M. Xotin-qizlarning ijtimoiy- iqtisodiy hayotdagi o'rining yuksalishi.....	112
Kaxarova M. Raqamli targ'ibot texnologiyalarining imkoniyatlari (AQSh misolida)	115
Kosimova K. 11-sinf va 1-bosqich talabalari uchun ingliz tilini o'rganishda o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish	119
Mavlonova K. Matn tuzishni o'rgatishda "Ona tili" darsliklari beradigan imkoniyatlar tahlili.....	122
Mavlonova N. Fizikani o'qitishda kompetentli yondashuv asosida integratsiyasini amalga oshirish.....	126
Madaminov J. "Texnika oliy ta'lim muassasalari talabalarida muhandislik va kompyuter grafikasi bo'yicha rivojlantirish metodlarini takomillashtirish" (Loyihalash faoliyati misolida)	130
Ma'rufov M. Tabiatning tabiiy omillari, iqlim va ob-havoning sportchilar organizimi, jismoniy va funksional holati hamda sport mashg'ulotlari samaradorligiga ta'siri.....	133
Mirzakulov A. Funksional ko'pkurash (Krossfit) vosita va usullari orqali IIV akademiyasi kursantlarini jismoniy va jangovar tayyorgarligi samaradorligini oshirish	137
Mirzaqulov I. Kurash mashg'ulotlarida shug'ullanuvchilarning mushaklar kuchlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuv	140
Mullaboyeva N. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar rivojlanishida kuzatiladigan nuqsonlar haqida xorij psixologlarining qarashlari.....	143
Мустафоева Н. Виды официальных документов и их использование в обучении иностранным языкам (классификация юридических документов)	147
Muxammadiyev K. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlaridan so'ng talabalar organizimi jismoniy va funksional holatining tiklanishda qo'llaniladigan vositalari	150
Ne'matova S. Innovatsion ta'lim muhitida o'qituvchi kasbiy kompetentligining ayrim jihatlari	153
Nuritdinova N. The intercultural dimension of french teaching.....	157
Nuritdinova Sh. Kichik o'smirlarni o'quvchilik belbog'larga attestatsiyalashga tayyorlash jarayonini individuallashtirish	160
Nurmatov A., Nurmatov A. XX asrning 80-yillarida O'zbekiston iqtisodiyoti holati, muammolari va uning aholi turmush darajasiga ta'siri.....	163

Nurmetova M. Xalqaro nizolarni hal qilishda siyosiy mediatsiyaning samaradorligi (Eron garovi inqirozi misolida).....	167
Ravshanov S. Turkiyaning xalqaro maydonda olib borgan “Yumshoq kuch” siyosati.....	171
Rasulova M. The need for understanding agentic engagement in EFL learning: a case study in Uzbekistan	174
Raxmonova Z. Talabalarda emotsional intellekt va qadriyatlar aloqadorligining ijtimoiy-psixologik jihatlarini	177
Ruzibaeva N. Communication competence in language teaching	181
Sayfiyeva K. What if we teach IELTS as a compulsory subject in secondary education in Uzbekistan?	183
Sapayeva B. Interfaol metodlar yordamida “Temurbeklar maktabi” o‘quvchilarida kommunikativ kompetentligini rivojlantirish.....	186
Sattorova D. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali bo‘lajak o‘qituvchilarning fikrlash qobiliyatini oshirish.....	189
Soatov A. Sonlarni eslab qolishda “Dominik” sistemasidan foydalanishning afzalligi.....	192
Tojibaev B. Ta’lim kapitali va intellektual kapital sotsiologik dilemma sifatida.....	196
O‘rinboyev D. O‘zbekistonning mustaqil taraqqiyot strategiyasi – zamonaviy strategemalar nazariyasining milliy darajadagi ifodasi.....	199
Urinova L. Diqqatning MDH psixologlari tomonidan o‘rganilishi.....	203
Usarova D. Talabalarining ingliz tilidagi nutqiy kompetensiyasini takomillashtirish (nofilologik oliy ta’lim muassasalari talabalari misolida)	206
Hakimov O., Hosilmurodov I. Temuriylar davri qurilish madaniyati va me’morchilikdagi ulug‘vorlikning o‘ziga xos jihatlarini.....	209
Xasanov D. O‘rta sinf o‘quvchilarining chidamlilik qobiliyatini darsdan tashqari mashg‘ulotlarida rivojlantirish uslubiyati	212
Xasanova S. Ijtimoiy informatikani o‘rganish jarayonida ta’lim muammolari	216
Husanov A. O‘smir o‘quvchilarni kiber hujumlardan saqlashda konstruktiv axborotlar-muhim psixologik manba	220
Choriyev U. Kurash sport turi bilan shug‘ullanish jarayonida shikastlanishlarni oldini olishga yo‘naltirilgan pedagogik usullarni takomillashtirish.....	222
Sharafutdinova X. Oilaviy munosabatlar destruktivitasida kognitiv – bixevioral psixoterapiya imkoniyatlari	225
Shermatova N. Ijtimoiy falsafada jamiyat hayoti va taraqqiyotining tabiiy va ijtimoiy omillari	228
Shohimardonov J. Tabiiy o‘quv fanlarining integrallashtirilgan mazmuni.....	231
Yuldashev K. Ijtimoiy-siyosiy fanlarda jamoat xavfsizligi tushunchasining konseptual tahlili	234
Yunusaliyev J. Buyuk ajdodlarimiz merosi vositasida o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik texnologiyasi.....	238
Yarmanova Y. Jamoaviy munosabatlarda bola shaxsiy sifatlarini shakllantirish.....	241
Filologiya	
Айрапетян И. Идейно-художественная концепция Эльзы Триоле «Можно умереть лишь ради того, ради чего стоит жить»	244
Allamberganova P. Satira va yumor: o‘ziga xoslik, muammo va yechim.....	248
Begmatova R. Lisoniy kooperatsiya tamoyilining buzilishi va uning ko‘rsatkichlari	251
Boborajabov E. Internetda davlat va nodavlat sport saytlari faoliyati (O‘zbekiston va Rossiya misolida).....	254
Гибралтарская О. Поэтика имени в творчестве Д. Андреева.....	257
Jo‘rayeva S. Shukuriy asarlarida biografik talqin.....	260
Ismatullayeva N. Tilning madaniyatda tutgan o‘rni.....	263
Karimova M. O‘zbek – ingliz badiiy matnlarida paremiyalardan foydalanishning o‘ziga xos xususiyatlari	266
Mahmudov J. Qissachilik tarixiga doir mulohazalar.....	269
Mahmudjonova G. Matn tasnifida TF-IDF usulini o‘rganilishi va uning ahamiyati	272
Narxodjayeva X. Rasmiy muloqotda hurmat ifodalanishining lingvomadaniy aspekti.....	275
Nurutdinova M. Onlayn jurnalistikada mediametriya texnologiyalarining kaogulyativ tasnifi	279
Oqqo‘zieva M. Ixtisoslashtirilgan nashrlar – tibbiy madaniyatni oshirish vositasi sifatida.....	282
Oripov A. Metamorfoza fenomeni va uning leksikografik talqini	284
Ravshanova G. Hajviy she’riy shakllarning mavzu doirasi va talqini	286
Rakhimova G. The image: lexicographic and literary conception (based on the life and activity of Amir Temur)	289
Sultanova Sh. Grammatik terminlar elektron lug‘atini yaratishning lingvistik asoslari	292
Taxirova N. Frazologizmlar madaniyatning bir bo‘lagidir	295
Урмонова Н. Деонтология письменного и устного перевода.....	298
Хажиева Д. Современная узбекская поэзия и фольклор (на примере работы Э.Вахидова).....	302
Yusupova G. Gender aspektining o‘zbek va nemis tillaridagi ismlarda aks etishi	304

UDK:324

Sumanbar XASANOVA,
ChDPU mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: d.ahmedjonov@mail.ru

TATU professori, t.f.d. M. Yakubov taqrizi asosida

EDUCATIONAL PROBLEMS IN THE PROCESS OF STUDYING SOCIAL INFORMATICS

Annotation

This article discusses the tasks of the formation of the academic discipline since the appearance of the term “social informatics”, where the tasks and problems of the formation and development of the information society are considered – patterns of formation and development, problems of information security of society, legal protection of programs and information, licensed, free and shareware programs, personal rights and freedoms in the educational sphere, as well as their role, such issues as information culture and information security, as well as ethical standards of behavior in computer networks are analyzed.

Key words: Social informatics, education, upbringing, research, information society, information culture, multimedia, school, technology.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФОРМАТИКИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются задачи формирования учебной дисциплины с момента появления термина “социальная информатика”, где рассматриваются задачи и проблемы становления и развития информационного общества – закономерности формирования и развития, проблемы информационной безопасности общества, правовая защита программ и информации, лицензионных, бесплатных и условно-бесплатных программ, права и свободы личности в образовательной сфере, а также их роль, анализируются такие вопросы, как информационная культура и информационная безопасность, а также этические нормы поведения в компьютерных сетях.

Ключевые слова: Социальная информатика, образование, воспитание, исследования, информационное общество, информационная культура, мультимедиа, школа, технологии.

IJTIMOYIY INFORMATIKANI O'RGANISH JARAYONIDA TA'LIM MUAMMOLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada umumta'lim maktablari xamda oliy ta'limda ijtimoiy informatikaning ilmiy yo'nalish sifatida vujudga kelgan va aynan “ijtimoiy informatika” atamasi kiritilganidan beri uning o'quv fani sifatida shakllanishida axborot jamiyati – shakllanish va rivojlanish qonuniyatlari va muammolari, jamiyatning axborot xavfsizligi muammolari, dasturlar va ma'lumotlarni huquqiy himoya qilish, litsenziyalangan, bepul va shartli-bepul dasturlar, shaxsning axborot madaniyati va axborot xavfsizligi, shuningdek, kompyuter tarmoqlarida xulq-atvorning axloqiy normalari kabi masalalar taxlil qilingan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy informatika, talim, tarbiya, tadqiqot, axborot jamiyati, axborot madaniyati, multimedia, maktab, texnologiya.

Kirish. Ijtimoiy informatikani o'rganishda ta'lim muammolarini hal qilishga e'tibor qaratgan holda, ilmiy tadqiqotlar va pedagogik amaliyot natijasida aniqlangan va bugungi kunda yangi jiddiy ijtimoiy muammo va hodisa hisoblanuvchi jamiyatni axborotlashirish bilan bog'liq axborot tengsizligi va uning yoshlarga ta'siri, axborot jinoyati, virtual voqelik va kompyuter o'yinlarining yoshlarga axborotga qaramlik va psixologik ta'siri, ta'limni axborotlashirish sharoitida o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish kabi muammolarga e'tibor berish juda muhimdir [1,2].

Ijtimoiy informatikaning ilmiy yo'nalish sifatida vujudga kelgan va aynan “ijtimoiy informatika” atamasi kiritilganidan beri uning o'quv fani sifatida shakllanish masalasi paydo bo'ldi. Insoniyatning omon qolishi tushunchasi va noosferaning shakllanishi muammolariga bag'ishlangan asarlarda ijtimoiy informatika rivojiga alohida ahamiyat berildi, uni shakllanayotgan axborot jamiyatining ilmiy asosi deb qaraldi [3].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ijtimoiy informatikani o'rganish uzluksiz oliy ta'lim tizimida ham “Ijtimoiy informatikaga kirish” kursi shaklida amalga

oshirildi. K.K.Kolinning so'zlariga ko'ra, ushbu kursni o'rganish tajribasi (dastlab tanlov fani sifatida, keyin esa aspiranturaning majburiy elementi sifatida) tinglovchilarga yaxshi umumiy tarbiyaviy ta'sir ko'rsatdi va unda ko'rib chiqilgan muammolarga kasbiy qiziqishni oshirdi [4] Ijtimoiy informatika sohasidagi ilmiy tadqiqot yo'nalishlarining tuzilishi va muammolari K.K.Kolin [5] asarlarida ko'rib chiqilgan. Asosiy yo'nalishlar sifatida quyidagilarni ko'rib chiqish taklif qilindi:

1. Jamiyatning axborot resurslari, ularning xossalari, tuzilishi va topologiyasi, jamiyatning axborot resurslariga bo'lgan ehtiyoji va ularni qondirish darajasini o'rganish;

2. Jamiyatning axborot salohiyatini, uning axborot infratuzilmasini, rivojlanish dinamikasini, shakllanish qonuniyatlarini va ulardan foydalanish samaradorligini o'rganish;

3. Sivilizatsiya taraqqiyotining navbatdagi tarixiy muqarrar bosqichi sifatida axborot jamiyatining rivojlanish qonuniyatlarini, uning xususiyatlari va muammolarini o'rganish;

4. Axborot jamiyatida shaxsning yangi imkoniyatlari va muammolarini o'rganish.

“Ijtimoiy informatika” kursi dasturida to'rtta muammoli modul mavjud edi:

- Axborot resurslari;
- Jamiyatning axborot salohiyati;
- Axborot jamiyati;
- Axborot jamiyatida inson.

21-asr boshlariga kelib, ilmiy-pedagogik hamjamiyat o'rta maktabda informatika o'qitish mazmuniga informatika va AKTni o'rganish bo'yicha tegishli kurs yoki o'quv dasturiga bo'lim kiritish zarurligini tobora ko'proq anglab yetmoqda, bu masala bo'yicha nashrlar soni ortib bormoqda.

Informatika kursining mazmunida ijtimoiy informatika bo'limiga quyidagi mavzular kiritilgan:

- Axborot jamiyati - shakllanish va rivojlanish qonuniyatlari va muammolari. Jamiyatning axborot xavfsizligi muammolari;

- Dasturlar va ma'lumotlarni huquqiy himoya qilish. Litsenziyalangan, bepul va shartli-bepul dasturlar;

- Shaxsning axborot madaniyati va axborot xavfsizligi. Kompyuter tarmoqlarida xulq-atvorning axloqiy normalari.

O'quvchilarga qo'yiladigan talablar quyidagicha:

- jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojlanishiga axborot resurslarining ta'siri haqida tasavvurga ega bo'lish;

- jamiyat va shaxsning axborot xavfsizligi muammolari haqida tasavvurga ega bo'lishi;

- dasturiy ta'minotga bo'lgan mualliflik huquqi va foydalanuvchining undan foydalanish huquqlari haqida tasavvurga ega bo'lish;

- shaxs axborot madaniyatining asosiy tarkibiy qismlarini asoslay olish.

Ijtimoiy informatika “Axborot jarayonlari” va “Boshqaruvning axborot asoslari” mualliflik kursining mazmun yo'nalishlarida mustaqil modullarining bir qismi sifatida “Ijtimoiy informatika” sifatida taqdim etilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Bizningcha, kurs tushunchasida ijtimoiy informatikani o'qitishning o'rni va metodik xususiyatlari:

mualliflar axborot sivilizatsiyasi, ijtimoiy informatika, axborot iqtisodiyoti, axborot huquqi, axborotni himoya qilish; axborotni izlash va baholash, yetakchi g'oyalar qatorida - axborot resurslaridan foydalanganda, belgilangan huquqiy sohada (axborot huquqi) harakat qilish va shu bilan birga individual axborot xavfsizligi choralariga rioya qilishi.

Ta'lim mazmunida “Ijtimoiy informatika” bo'limi quyidagi mavzular bilan ifodalangan:

- jamiyat taraqqiyotida axborotning roli;
- jamiyatni axborotlashtirish global jarayon sifatida.

Jamiyat taraqqiyotining axborot bosqichining xususiyatlari;

• jamiyatning axborot resurslari tushunchasi. Axborot resurslari bilimlarni ifodalash shakli sifatida. Bilim milliy boylik sifatida. Axborot resurslarining asosiy turlari, ularning sifat va miqdoriy xarakteristikalar. Shaxsning axborot xavfsizligi;

• fuqaroning axborot jamiyatidagi huquq va majburiyatlari (axborot qonunchiligi sohasida).

Analitik faoliyat turlari.

• axborot huquqi sohasidagi amaldagi qonun hujjatlarini tahlil qilish;

• jamiyat taraqqiyotining axborot bosqichiga o'tishning asosiy tendentsiyalarini tahlil qilish va baholash.

Amaliy faoliyat turlari axborot sivilizatsiyasining shakllanishi va rivojlanishi muammolari bo'yicha referat yozishdir.

O'quv materialini o'zlashtirish darajasiga qo'yiladigan talablar:

O'quvchilar tushunishlari kerak:

• axborot sivilizatsiyasi jamiyat taraqqiyotining tabiiy bosqichi ekanligini;

• axborot huquqi normalariga rioya qilishning ahamiyati;

Bilishi kerak:

• tarmoqdagi xatti-harakatlar qoidalar;

• fuqaroning axborot qonunchiligi sohasidagi huquq va majburiyatlari;

Bajara olishi kerak:

• salbiy axborot ta'siridan himoyalashning asosiy usullarini qo'llash.

Informatikaning asosiy va ixtisoslashgan kursida asosiy tushunchalar qatorida mualliflar quyidagilarni ajratib ko'rsatadilar: axborot sivilizatsiyasi, ijtimoiy informatika, axborot iqtisodiyoti, axborot huquqi, axborotni himoya qilish, axborotni qidirish va baholash, o'quv maqsadlari orasida:

• axborot faoliyati sohasidagi fuqaroning huquq va majburiyatlari bilan tanishtirish; shaxsiy axborot xavfsizligi masalalarida boshqalarning huquqlarini hurmat qilish va o'z huquqlarini himoya qilish qobiliyatini shakllantirish;

• davlat axborot resurslarini saqlash va ko'paytirish haqida g'amxo'rlik qilishga tayyorlikni shakllantirish; tarqatilayotgan ma'lumotlarning to'g'riliigi uchun shaxsiy javobgarlikni olishga tayyorligi va qobiliyati;

• shaxs axborot sohasining asosiy xossalari, atrofdagi axborot muhiti va axborot makonlarining rivojlanish xususiyatlari va tendentsiyalari bilan tanishtirish;

Ta'lim mazmunida “Ijtimoiy informatikaga kirish” bo'limi quyidagi mavzular bilan ifodalangani:

• Axborot jamiyatining asosiy belgilari, xususiyatlari va o'ziga xosligi;

• axborot jamiyatida dominant faoliyatning o'zgarishi;

• Axborot jamiyatining inson tarbiyasiga qo'yadigan talablari;

• Kompyuter savodxonligi. Kompyuter foydalanuvchisining axborot madaniyati. Mutaxassisning axborot madaniyati;

• Elektron hujjat aylanishi. Axborot xizmati. Elektron bosma nashr. Axborot biznesi;

• Axborot xavfsizligi. Axborot qonunchiligi.

Analitik faoliyat turlari:

• axborot resurslarini sifat va miqdor jihatdan baholash usullari bilan tanishish;

• axborot va moddiy mahsulotlar xarakteristikalarini solishtirish;

• axborot xizmatlarining xususiyatlarini tahlil qilish;

• axborot xizmatlarining asosiy turlari bilan tanishish;

• ma'lum tarixiy voqealarga axborot yondashuvini qo'llash;

• yirik axborot inqiloblari sabab va oqibatlarni tahlil qilish.

Amaliy faoliyat turlari:

• turli tarixiy davrlarda har xil turdagi tashuvchilarda saqlangan axborot hajmlarini solishtirish;

• axborot, xom ashyo, energiya, moliyaviy resurslarning ijtimoiy funktsiyalaridagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash;

• bo'lim mavzulari bo'yicha taqdimotlar qilish.

O'quv materialini o'zlashtirish darajasiga qo'yiladigan talablar

O'quvchilar bilishi kerak:

• informatika sohasidagi ilmiy tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlari haqida;

• ta'limni axborotlashtirish zamonaviylikning asosiy muammosi sifatida; ta'lim tizimini axborot bilan ta'minlash;

• axborot madaniyatining shaxs va jamiyat umumiy madaniyatidagi o'rni haqida;

• shaxsning axborot erkinligi tushunchasi va axborot tengsizligi muammolari haqida;

• shaxs va davlatning axborot xavfsizligi muammolari haqida;

Tushunishi kerak:

• axborot madaniyati rivojlanish darajasining jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri;

• axborot davlatning strategik resursi ekanligi;

• axborot olish huquqi shaxsning axborot erkinligining zaruriy sharti ekanligi;

• texnokratiyaning global xavfi.

Bilishi kerak:

• rus olimlarining informatikaning fan va amaliyot sohasi sifatida rivojlanishiga qo'shgan hissasi;

• jamiyat taraqqiyotining axborot bosqichining asosiy xarakteristikalar;

• axborot jamiyati rivojlanishining asosiy xususiyatlari va qonuniyatlari;

• axborotlashtirishning asosiy bosqichlari, uning asosiy muammolari va yo'nalishlari;

• ta'limni axborotlashtirishning maqsad va vazifalari va ularni hal etishning asosiy yo'llari;

• ta'limni axborotlashtirishda informatika kursining roli;

• ijtimoiy axborot texnologiyalarining asosiy turlari;

• axborot texnologiyalari orqali odamlarni boshqarishning oldini olishning asosiy usullari;

• axborot sohasidagi jinoyatchilikka qarshi kurashning asosiy muammolari va usullari.

Bajara olishi kerak:

• shaxs va jamiyatning axborot manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan huquqiy hujjatlarni tahlil qilish;

• ochiq ijtimoiy axborot texnologiyalarini yashirin maqsadli ijtimoiy axborot texnologiyalaridan farqlash;

• texnokratik sivilizatsiya sharoitida inson hayotining muammolarini aniqlash va ularni hal etishning taklif etilayotgan yo'llarini baholash.

Tahlil va natijalar. Taqdim etilgan tushunchaga ko'ra, asosiy kursda ijtimoiy informatikani o'qitish mazmuni asosiy ta'lim dasturlarining majburiy minimal mazmuni talablaridan tashqariga chiqmaydi, biroq ixtisoslashtirilgan maktabda uning amalga oshirilishi didaktik birliklar ro'yxatining sezilarli darajada kengayishiga olib keladi, ular orasida faylasuf dunyoqarashiga ega bo'lgan va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lganlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Xususan, mualliflar shaxsning axborot madaniyati, axborot erkinligi va shaxsning axborot xavfsizligi, maktab o'quvchisida sifatli va har tomonlama ta'lim olishga bo'lgan munosabatini shakllantirish tushunchalarini ko'rib chiqishga katta ahamiyat beradilar.

Shu bilan birga, muallif shuni aytish kerakki, taqdim etilgan ta'lim metodikasi o'quvchining ijtimoiylashuviga to'liq yordam beradi va olingan bilim va ko'nikmalar unga axborot jamiyatida kelajakdagi kasbiy faoliyat asoslari sifatida individual ta'lim strategiyasini belgilashda zarur yordam beradi. Axborot va huquqiy madaniyatning dastlabki asoslarini shakllantirgan holda, ushbu dasturda fuqarolik va vatanparvarlik tarbiyasining vazifalari, ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish vazifalari shakllantirilmagan.

Bilim va ko'nikmalarga qo'yiladigan talablar:

• sivilizatsiya rivojlanishining axborot bosqichi bilan postindustrial davr o'rtasidagi farqlarni aniqlash va tavsiflash, jamiyat taraqqiyoti tarixiga misollar keltirish;

• ijtimoiy axborot texnologiyalarini ajratib ko'rsatish va tahlil qilish va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini tashkil etish.

Bugungi kunda MDH maktablari o'quv dasturlarida va pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash tizimida ijtimoiy

informatikaga bo'lgan e'tiborning tobora kuchayib borayotganini ta'kidlash kerak. Masalan, Belarus Respublikasida yuqori bosqichda ixtisoslashgan ta'lim doirasida maxsus tanlov kurslarining yangi o'quv dasturlari (tanlov kurslari) yaratilgan. Jumladan, 36 soatlik "Axborot jamiyati va ijtimoiy jarayonlarni kompyuterda modellash" kursi dasturiga quyidagi "Ta'limning mafkuraviy mazmun yo'nalishlari" kiritilgan:

1. Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy informatika.

Axborot va ijtimoiy jamiyat. Axborot jamiyatining belgilari. Jamiyatni axborotlashtirish. Jamiyatdagi axborot jarayonlari va munosabatlarining turlari. Axborot sifati. Axborot sifatining o'zgarishi. Axborotni buzish. Ijtimoiy axborot turlarining tasnifi. Axborot va insonparvarlik madaniyati. Jamiyatning axborotga bo'lgan ehtiyoji. Axborot jamiyatining ijobiy va salbiy tomonlari.

2. Shaxsning psixologik moslashuvi va uning ijtimoiy axborot jamiyatidagi xatti-harakatlari.

Kompyuterli axborot jamiyatidagi shaxsning psixofiziologik va ijtimoiy ehtiyojlari. Hissiy to'yinganlik. Axborot jamiyatida shaxsning o'zini o'zi tasdiqlashi yoki yo'q qilishi. Axborot jamiyatida xavfsizlik. Axborot jamiyatida insonning moslashuvi.

3. Axborot texnologiyalari asosida axborot mafkurasi va huquqiy tarbiya.

Mafkuraviy-huquqiy xarakterdagi axborot resurslari. Jamiyatning siyosiy va huquqiy rivojlanishiga axborotlashtirish jarayonlarining ta'siri. Axborotni huquqiy himoya qilish. Kompyuter tarmoqlaridan mafkuraviy va huquqiy xarakterdagi axborotni izlash. Kompyuter tarmoqlarida xulq-atvorning axloqiy va huquqiy normalari.

Oliy va o'rta maktablar dasturlarini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy informatika kursini o'qitishda oliy ta'lim muassasalarida keyingi o'n yillikda to'plangan metodik va metodologik tajribadan cheklangan holda foydalaniladi.

Xulosa va takliflar. Informatika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari fanini o'qitish tushunchalari va dasturlarida ijtimoiy informatikaning mazmuni va o'zining tahlili ushbu ilmiy yo'nalishning yetakchi vakillarining sa'y-harakatlariga qaramay, "Ijtimoiy informatika" mazmun yo'nalishlari hali maktab informatikasida yetarlicha o'z aksini topmaganligini ko'rsatadi, shuningdek bir qator jiddiy muammolarni boshdan kechirmoqda:

1. Barcha e'lon qilingan didaktik birliklarni taxminan 2-5 soat material hajmiga moslashtirish istagi materialni o'ta yuzaki taqdim etilishiga va muammoli ta'limni amalga oshirib bo'lmashligiga olib keladi;

2. Dasturlar va o'quv qo'llanmalar mazmuni ko'pincha fanning hozirgi holatiga mos kelmaydi, ko'plab faktik xatolarni o'z ichiga oladi;

3. Ijtimoiy informatikaning butun mazmunini alohida bo'limlarga, asosan, "Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish istiqbollari" va "Axborot etikasi va huquq, axborot xavfsizligi" bo'limlariga qisqartirishga urinishlar mavjud;

4. Ijtimoiy informatika bo'yicha o'quv maqsadining elektron vositalari mavjud emas;

5. Kursning tarbiyaviy ahamiyati aniqlanmagan, tegishli vazifalar amalda shakllantirilmagan.

Eng muhimi, ta'lim standarti taqozo etgan hozirgi sharoitda ma'lum darajada ijtimoiy informatikani ta'lim mazmuniga zamonaviy yondashuvlarga mos ravishda o'rganish va ushbu kursda ta'lim muammolarini faqat kasbiy tayyorgarlik doirasida hal qilish haqida gapirish mumkinligini ta'kidlashni nihoyatda muhim deb biladi. Bundan tashqari, bizning fikrimizcha, bunday ixtisoslashtirilgan yoki tanlov

kursi nafaqat axborot-texnologik yo'nalish doirasida, balki har qanday ta'lim yo'nalishi uchun zarurdir.

ADABIYOTLAR

1. Soyer Stiv; Rozenbaum, Xovard. Axborot fanlari bo'yicha ijtimoiy informatika: dolzarb faoliyat va paydo bo'layotgan yo'nalishlar . Ilm-fan haqida ma'lumot: Rivojlanayotgan transdisiplinaning xalqaro jurnali. 2000 y. №3 (2), doi:10.28945/583., 89–95 bet.
2. Fichman Pnina; Rozenbaum, Xovard (2014). Ijtimoiy informatika: o'tmishi, buguni va kelajagi. Nyukasl apon Tayn: Kembrij olimlari nashriyoti. ISBN 978-1443855761.
3. Chugunov Andrey Vladimirovich. Sotsialnaya informatika. Uchebnoe posobie. 2012. Sankt-Peterburgskiy NIU ITMO, 223 s.
4. Sokolov A. V. Stupeni i panoramy poznaniya informatsii // Teoriya i praktika obshchestv.-nauch. informatsii: Sb. nauch. tr. / RAN. INION. BEN; Red. kol.: Pivovarov Yu. S., gl. red., i dr. — M., 2011. — Выр. 20. — S. 97-119.
5. Kolin K. K., “Budushee informatiki v 21 veke: rossiiskii otvet na amerikanskii vyzov”, Otkrytoe obrazovanie, 2006, no. 2(55), 73–77 [14] Kolin K. K., “Informatsionnyi pokhod v met